

TEOLOGIA JEDNOŚCI

Studia Oecumenica 4
Opole 2004

ZYGFRYD GLAESER
Opole

EUCHARYSTIA ŹRÓDŁEM I SZCZYTEM EKLEZJALNEJ KOMUNII

Refleksja na tle katolicko-prawosławnych uzgodnień teologicznych

Jan Paweł II w encyklice *Ecclesia de Eucharistia* przypomina ważną prawdę, iż Eucharystia jest „źródłem i zarazem szczytem całego chrześcijańskiego życia”¹ Papież traktuje Eucharystię jako „zwieńczenie wszystkich sakramentów”² Odwołuje się do opinii średniowiecznego mistrza duchowości prawosławnego Wschodu Mikołaja Cabasilasa, który uważa, że „w Eucharystii «w odróżnieniu od każdego innego sakramentu tajemnica [komunii] jest tak doskonała, iż prowadzi do szczytu wszelkich dóbr: to tu znajduje swój kres wszelkie ludzkie pragnienie, ponieważ tu otrzymujemy Boga i Bóg wchodzi w doskonałe zjednoczenie z nami»”³. Dotyczy to także eklezjalnej komunii. Jan Paweł II zaznacza, że „Eucharystia, jako najwyższy sakramentalny wyraz komunii w Kościele, domaga się tego, by była sprawowana w «kontekście spójności także zewnętrznych więzów komunii»”⁴ Toteż, by mogła być wspólnie sprawowana, domaga się: jedności co do istotnych prawd wiary, wspólnoty w życiu sakramentalnym oraz ważności urzędu⁵, gdyż „droga ku pełnej jedności może być realizowana tylko w prawdzie”⁶

Eucharystia ma charakter wybitnie ekumeniczny⁷ Papież określa ją mianem: „najwyższego sakramentu jedności Ludu Bożego” oraz „znakiem” tejże jedności i jej „cudowną przyczyną”⁸ W tym kontekście niezwykle aktualną i po-

¹ JAN PAWEŁ II, Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, 1. Tekst pol. zob. OsRomPol (2003)5, 4-24.

² Jw., 34.

³ Jw.

⁴ Jw., 38.

⁵ Por. jw., 38; 44.

⁶ Jw., 44.

⁷ Por. jw., 43.

⁸ Zob. jw.

trzebną wydaje się być prezentacja zarówno katolickiego, jak i prawosławnego nauczania na temat Eucharystii, a zwłaszcza teologicznych uzgodnień, będących owocem doktrynalnego dialogu prowadzonego między tymi Kościołami na forum światowym. Uzgodnienia te wskazują na Eucharystię jako na źródło i szczyt eklezjalnej komunii. Strony dialogu podkreślają, że Eucharystia jest podstawowym sakramentem, w którym wyraża się całość wiary chrześcijańskiej w Trójjedynego Boga. Chrystus po jej ustanowieniu zwraca się do Ojca z prośbą, która jest zarazem ekumenicznym wezwaniem: „aby wszyscy stanowili jedno, jak Ty Ojczy we mnie, a ja w Tobie” (J 17,21). W tym kontekście Eucharystia jawi się jako znak komunii oraz ustawiczne wezwanie do realizacji pełnej widzialnej jedności w Chrystusowym Kościele⁹ W dokumencie z Monachium określono ją mianem „kryterium funkcjonowania całego życia kościelnego”¹⁰ Dzięki Eucharystii Kościół permanentnie staje się miejscem odrodzenia i duchowego zmartwychwstania dla tych, którzy go tworzą. Zmartwychwstały gromadzi wierzących w jedności swego Ciała. Udział w tym samym chlebie i w tym samym kielichu ukazuje jedność chrześcijan z Chrystusem i między sobą. Komunia w Ciele Chrystusa odnawia, umacnia i pogłębia wszczepienie we wspólnotę Kościoła, które dokonało się już w momencie chrztu. Przez dzielenie wspólnego chleba, wspólnota eucharystyczna ukazuje swoją jedność¹¹ W tym znaczeniu Eucharystia jest źródłem i szczytem eklezjalnej komunii. Jest ośrodkiem i ogniskiem całego życia kościelnego. Wszystkie sakramenty prowadzą do niej i z niej się wywodzą. W niej przekazywana jest pełnia darów łaski. Żadna czynność Kościoła jej nie dorównuje. W niej uobecnia się bowiem cała przyszłość Kościoła. Toteż, słusznie, bywa określana jako „przybytek Boga z ludźmi”¹² Uczestnicząc w Eucharystii, wchodzi się w eschatologiczną wspólnotę świętych, w uniwersalną wspólnotę w Ciele Chrystusa. Jest ona ciąglem oczekiwaniem całego Kościoła na tryumfalną paruzję Pana do czasu „aż przyjdzie” (1 Kor 11,26)¹³

1. Komunia wiernych w Chrystusie

W dokumentach dialogu katolicko-prawosławnego za kluczową kategorię teologiczną w opisie misterium Kościoła uznano pojęcie komunii rozumianej w zależności od kontekstu jako jedność, zjednoczenie lub wspólnotę¹⁴ Podkre-

⁹ Por. S. NAGY, *Kościół na drogach jedności*, Wrocław 1985, 137.

¹⁰ *Misterium Kościoła i Eucharystii w świetle tajemnicy Trójcy Świętej* (Monachium 1982), „Service d’information” (1982)49, 107-112. Tekst pol. zob. w: W. HRYNIEWICZ, *Kościół siostrzane. Dialog katolicko-prawosławny 1980-1991*, Warszawa 1993, 35-44 [dalej = Mon], II,1.

¹¹ Por. jw., III, 1.

¹² Jw., I, 5.

¹³ Por. jw., I, 4; III, 1.

¹⁴ Zob. W. HRYNIEWICZ, *Trud i nadzieja. Próba bilansu piętnastolecia dialogu katolicko-prawosławnego*, w: red. W. HRYNIEWICZ, J. S. GAJEK, S. J. KOZA, *Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu*, Lublin 1996, 561.

ślono tam, że komuniam eklezjalna posiada swój początek, wzorzec i cel w komunii (jedności) trynitarniej, która jest doskonałą i najgłębszą jednością trzech Osób Boskich. Owa komuniam jest darem dla Kościoła, bezcennym darem Ducha Świętego, który zespała w jedno Ciało Chrystusa¹⁵ Kościół osiąga pełnię swej komunii w zgromadzeniu eucharystycznym, w którym nie ma „ani Żyda, ani Greka, niewolnika ani wolnego, kobiety ani mężczyzny” (1 Kor 12,13nn). Wspólnota eucharystyczna sięga głębiej niż wspólnota psychiczna, rasowa, społeczna, polityczna czy kulturowa. Uwidacznia się w niej w sposób najdoskonalszy wspólnota trynitarna Ojca, Syna i Ducha Świętego¹⁶

W Eucharystii urzeczywistnia się całe paschalne misterium Jezusa Chrystusa. To Chrystus w czasie Ostatniej Wieczerzy wyraźnie zaznaczył, że Ciało i Krew swoją wydaje za życie „wielu” (zob. Mt 26,28). Od tego momentu Eucharystia istnieje jako sakrament samego Chrystusa. Staje się przedsmakiem życia wiecznego, znakiem przyszłego Królestwa. Sakrament wydarzenia Chrystusa przechodzi w ten sposób w sakrament Eucharystii, który w pełni wciela wierzących w komunię z Chrystusem¹⁷ W tym sakramencie uobecnia się ciągle to, co stanowi jednorazowe wydarzenie w dziejach świata. To Duch Święty w chwili narodzenia daje poprzez Maryję światu Chrystusa, w chwili zaś śmierci Chrystus daje światu Ducha (por. J 19,30). Ten sam Duch Święty sprawia, że jesteśmy wewnętrznie zjednoczeni z Bogiem. Św. Ireneusz wyraźnie wskazuje na to zjednoczenie, które stanowi realną komunię z Chrystusem¹⁸ On przecież przychodzi do wierzącego jako Ten, który daje Ducha. W taki sposób czyni Kościół uczestnikiem swojego duchowego namaszczenia. Dokonuje się to przede wszystkim w każdej Eucharystii, która jest nie tylko tajemnicą Ciała i Krwi Chrystusa

¹⁵ „Jednym z głównych tekstów, który należy przypomnieć, jest 1 Kor 10, 15-17: jeden jedyny Chleb, jeden jedyny Kielich, jedno jedyne Ciało Chrystusa w wielości członków. To misterium jedności wielu osób w miłości stanowi właśnie nowość trynitarniej *koinonia* udzielanej ludziom w Kościele przez Eucharystię. Taki jest cel zbawczego dzieła Chrystusa, która od Pięćdziesiątnicy rozprzestrzenia się w czasach ostatecznych. Dlatego Kościół odnajduje swój wzorzec, swój początek i swój cel w misterium Boga jednego w trzech Osobach. Co więcej, Eucharystia tak pojęta w świetle misterium trynitarnego stanowi kryterium dla funkcjonowania całego życia kościelnego” Mon II, 1.

¹⁶ „Kiedy bowiem Kościół lokalny sprawuje Eucharystię, wydarzenie dokonane «raz na zawsze» aktualizuje się i manifestuje. W Kościele lokalnym nie ma wówczas ani mężczyzny, ani kobiety, ani niewolnika, ani człowieka wolnego, ani Żyda, ani Greka. Udzielona jest nowa jakość, która przewycięża podziały i przywraca zjednoczenie w jednym Ciele Chrystusa. Jedność ta przekracza jedność psychologiczną, rasową, socjopolityczną lub kulturową. Jest «wspólnotą Ducha Świętego», gromadzącą rozproszone dzieci Boże”, jw., II, 1.

¹⁷ „W czasie Ostatniej Wieczerzy Chrystus powiedział, że w Eucharystii daje swoje Ciało uczniom za życie «wielu». W niej udziela Bóg światu tego daru, ale w formie sakramentalnej. Od tego momentu Eucharystia istnieje jako sakrament samego Chrystusa. Staje się przedsmakiem życia wiecznego, «lekarstwem nieśmiertelności», znakiem przyszłego Królestwa. Sakrament wydarzenia Chrystusa przechodzi w ten sposób w sakrament Eucharystii. Jest to sakrament, który w pełni wciela nas w Chrystusa” Jw., I, 2.

¹⁸ Por. R. CANTALAMESSA, *Eucharystia nasze uświęcenie. Tajemnica Wieczerzy Pańskiej*, Warszawa 1994, 43-44.

oraz przeżyciem zmartwychwstania, lecz także uczestnictwem w misterium Pięćdziesiątnicy, zstąpieniem Ducha. Duch Święty jest tym, który przemienia swoją mocą chleb i wino w Ciało i Krew Chrystusa. Komunia w Ciele i Krwi Chrystusa jest równocześnie komunią Ducha Świętego¹⁹ Tradycja syryjska głosi, iż ten, kto przyjmuje Ciało Chrystusa, „spożywa ogień Ducha”²⁰

W dokumencie z Monachium podkreślono, że eucharystyczna komunია wiernych z Chrystusem, który jest pokarmem dla Kościoła, stanowi równocześnie zjednoczenie w Ciele Chrystusa, którym jest Kościół. Św. Paweł pisze: „Chleb, który łamiemy, czyż nie jest udziałem w Ciele Chrystusa? Ponieważ jeden jest chleb, przeto my, liczni, tworzymy jedno ciało. Wszyscy bowiem bierzemy z tego samego chleba” (1 Kor 10,16nn). Udział w jednym i we wspólnym kielichu, manifestuje i urzeczywistnia jedność wierzących z Chrystusem oraz ze wszystkimi, przystępującymi do Stołu Pańskiego we wszystkich czasach i miejscach. To właśnie w Eucharystii najpełniej przejawia się wspólnota Ludu Bożego.

Eucharystyczne celebracje mają zawsze odniesienie do całego Kościoła, a każdy Kościół lokalny jest związany z każdą poszczególną celebracją eucharystyczną²¹ W komunii Chrystus gromadzi wierzących w jedność swego Ciała. W tym sensie można powiedzieć, że Kościół sprawuje Eucharystię, a Eucharystia tworzy Kościół²² Udział w tym samym chlebie i w tym samym kielichu, powoduje jedność wierzących z Chrystusem, który powiedział: „Kto spożywa moje Ciało i Krew moją pije, trwa we Mnie, a Ja w nim” (J 6,56). Komunia staje się w ten sposób źródłem mocy całego wspólnotowego życia chrześcijan²³ Św. Augustyn podkreśla, że „przecierpiawszy mękę Pan powierzył nam w tym sakramencie swoje Ciało i swoją Krew, sprawiając, że my sami stajemy się tym, co przyjmujemy. Pomyślcie przez chwilę, czym było to ziarno, kiedy było jeszcze na polu. Ziemia je urodziła, deszcz karmił; potem była praca człowieka, który umieścił je na klepisku, wymłócił, przesiał i złożył w spichlerzu; z niego wziął

¹⁹ „Misja Ducha pozostaje zespolona z misją Syna. Celebracja Eucharystii odślania energie boskie objawione przez Ducha działającego w Ciele Chrystusa. (...) Duch jednoczy z Ciałem Chrystusa tych, którzy uczestniczą w tym samym chlebie i w tym samym kielichu. Odtąd Kościół ujawnia to, czym jest: sakramentem wspólnoty (*koinonia*) trynitarniej, «przybytkiem Boga z ludźmi» (por. Ap 21,4)”. Mon I, 5.

²⁰ Zob. W. HRYNIEWICZ, *Nasza Pascha z Chrystusem. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej*, t. 2, Lublin 1987, 462-464.

²¹ „Ciało Chrystusa jest jedno. Istnieje więc tylko jeden Kościół Boży. Tożsamość zgromadzenia eucharystycznego z innym zgromadzeniem pochodzi stąd, że wszystkie one, z tą samą wiarą celebrują to samo upamiętnienie; że wszystkie przez pożywanie tego samego Ciała i przez uczestnictwo w tym samym Kielichu stają się tym samym i jednym Ciałem Chrystusa, w które zostały włączone przez ten sam chrzest”. Mon III, 1; por. A. NOSSOL, *Ku eklezjalnej wspólnotcie Eucharystycznej – aspekt ekumeniczny*, w: red. L. GÓRKA, W. HRYNIEWICZ, *Eucharystia i posłannictwo*, Warszawa 1987, 16.

²² Por. Mon I, 4.

²³ Por. *Ku tej samej wierze eucharystycznej? Uzgodnienie Grupy z Dombes na temat Eucharystii*, w: red. L. GÓRKA, W. HRYNIEWICZ, *Eucharystia i posłannictwo*, Warszawa 1987, 151.

je do młyna, a potem w końcu do piekarni, by upiec z niego chleb. Teraz pomyślcie o sobie samych: nie było was i zostaliście stworzeni, zostaliście umieszczeni na Pańskim klepisku, zostaliście wymłóceni, dzięki pracy «wołów», czyli tych, którzy wam głosili Ewangelię. W okresie katechumenatu byliście jakby przechowywani w spichlerzu, gdy podaliście wasze imiona do chrztu, zaczęliście być jakby mieleni przez posty i egzorcyzmy; w końcu przyszedliście do wody, staliście się ciastem, stając się jedną rzeczą; gdy przyszedł ogień Ducha Świętego, zostaliście upieczeni i staliście się chlebem Pana. Oto, co otrzymaliście. Jak widzicie, że jest jeden przygotowany chleb, tak samo i wy jesteście czymś jednym, kochając się, zachowując tę samą wiarę, tę samą nadzieję i niepodzielną miłość²⁴ Ciało Chrystusa – Kościół, zostało uformowane na podobieństwo chleba eucharystycznego. Chleb eucharystyczny urzeczywistnia jedność członków Kościoła między sobą, ponieważ w komunii wierni „w konkretny sposób przedstawiają jedność Ludu Bożego, której stosownym znakiem i cudowną przyczyną jest ten Najświętszy Sakrament”²⁵ To, co znaki chleba i wina wyrażają na płaszczyźnie widzialnej – jedność wielu ziaren i gron winnego krzewu – tak sakrament Eucharystii ukazuje jedność na płaszczyźnie wewnętrznej i duchowej. Zbliżając się do Eucharystii, nie można nie interesować się bratem, nie można go odrzucać, nie odrzucając samego Chrystusa i nie oddzielając siebie od wspólnoty Kościoła²⁶ Chrystus, który przychodzi w komunii, przychodzi do całego Kościoła. On wiąże jednych z drugimi „we wspólnocie, w łamaniu chleba” (Dz 2,42). Dlatego Eucharystia ogarnia wszystkie wymiary życia chrześcijańskiego. Jest ona wzorcowym aktem dziękczynienia i składania ofiary w imieniu całego świata oraz ustawicznym wyzwaniem do poszukiwania właściwych stosunków w życiu społecznym, ekonomicznym i politycznym. Celebracja Eucharystii wymaga więc pojednania się i dzielenia się ze wszystkimi, którzy uważani są za braci i siostry w jednej rodzinie Bożej. Św. Paweł wzywał wszystkich uczestniczących w Eucharystii do rachunku sumienia: „Kto spożywa chleb lub pije kielich Pański niegodnie, winny będzie Ciała i Krwi Pańskiej. Niech przeto człowiek baczy na siebie samego, spożywając ten chleb i pijąc z tego kielicha. Kto bowiem spożywa i pije nie zważając na Ciało Pańskie, wyrok sobie spożywa i pije” (1 Kor 11,27-29). Wzajemna troska i odpowiedzialność za siebie i za świat, uwidaczniająca się najpełniej w komunii Ciała Chrystusa, znajduje szczególnie wyraz w liturgii: przede wszystkim we wzajemnym przebaczeniu grzechów, w znaku pokoju, we wstawiennictwie za wszystkich, w zanoszeniu postaci eucharystycznych chorym i więźniom lub w celebrowaniu z nimi Eucharystii. Wszyst-

²⁴ Cyt. za R. CANTALAMESSA, *Eucharystia nasze uświęcenie*, 52.

²⁵ KK 11.

²⁶ Por. *Chrzest, Eucharystia, posługiwanie duchowne* (Lima 1982), w: *Chrzest, Eucharystia, posługiwanie duchowne*, red. W. HRYNIEWICZ, S.J. KOZA, Lublin 1989, II, 20-21 [dalej = BEM]; *Jeden chrzest, jedna Eucharystia i wzajemnie uznane posługiwanie* (Akra 1974), „Życie i Myśl” (1981)319, 21 [dalej = Akr].

kie te przejawy miłości w Eucharystii są bezpośrednio związane ze świadectwem samego Chrystusa jako sługi, w którego służebnym poświęceniu mają również udział chrześcijanie²⁷

Katolicko-Prawosławna Komisja Mieszana zwróciła uwagę na fakt, że pojednani w Eucharystii chrześcijanie oraz włączeni w komunie z Chrystusem otrzymują wezwanie, aby być sługami Bożego miłosierdzia i świadkami radości zmartwychwstania w dzisiejszym świecie. Jak Jezus podczas swego ziemskiego posługiwania wychodził naprzeciw celnikom i grzesznikom oraz zasiadał z nimi do stołu, tak chrześcijanie są wezwani w Eucharystii do solidarności z wyrzucenymi poza nawias społeczny i do stawania się znakami miłości Chrystusa, który żył i ofiarował samego siebie za wszystkich, a teraz daje samego siebie w Eucharystii²⁸ Dlatego, by przyjmować w prawdzie Ciało i Krew Chrystusa należy Go dostrzec w najuboższych²⁹ Św. Jan Chryzostom w sposób bardzo trafny ukazuje ten problem: „Skosztowałeś Krwi Pana, a nie zauważasz nawet swego brata. Znieważasz ten stół, jeśli nie uznajesz za godnego udziału w twoim pożywieniu tego brata, który był godny zasiadać przy tym samym stole Pana. Bóg uwolnił cię od wszystkich grzechów i zaprosił do swego stołu, a ty nawet wtedy nie stałeś się bardziej miłosiermy”³⁰ W ten sposób Eucharystia rozpala w wiernych wzajemną miłość, troskę o siebie nawzajem oraz o tych, którzy pozostali opuszczeni przez innych.

Wspólnota eucharystyczna z obecnym w niej Chrystusem, który dostarcza pokarmu duchowego swojemu Kościołowi, jest jednocześnie wspólnotą wewnątrz Ciała Chrystusowego, którym jest Kościół. To Eucharystia tworzy Kościół. Ci, którzy w komunii jednoczą się z Chrystusem, łączą się tym samym ze wszystkimi wiernymi w jedno Ciało³¹ Komunia w Ciele Chrystusa odnawia, umacnia i pogłębia wszczepienie we wspólnotę Kościoła, które dokonało się już w sakramencie chrztu: „Kielich błogosławieństwa, który błogosławimy, czyż nie jest udziałem we Krwi Chrystusa? Chleb, który łamiemy, czyż nie jest udziałem w Ciele Chrystusa? Ponieważ jeden jest chleb, przeto my, liczni, tworzymy jedno Ciało. Wszyscy bowiem bierzemy z tego samego chleba” (1 Kor 10,16-17). W tym ujęciu dzielenie wspólnego chleba i wspólnego kielicha w danym miejscu i czasie, świadczy o jedności wszystkich wierzących z Chrystusem. W dokumencie z Monachium podkreślono, że przez dzielenie wspólnego chleba wspólnota eucharystyczna ukazuje swoją jedność z Kościołem powszechnym. Tu

²⁷ „Dlatego wszystko rozpoczyna się – zarówno w Eucharystii, jak i życiu Kościoła – przez nawrócenie i pojednanie” Mon II, 2.

²⁸ „*Koinonia* ta jest także kerygmatyczna. Potwierdza się to w zgromadzeniu eucharystycznym (*synaxis*) nie tylko dlatego, że celebrowanie «zwiastuje» wydarzenie misterium, ale również dlatego, że aktualizuje je dzisiaj, w Duchu. Pociąga to za sobą przepowiadanie słowa zgromadzeniu oraz odpowiedź wiaty daną przez wszystkich”. Jw.

²⁹ Por. Mt 25,40.

³⁰ Zob. KKK 1397.

³¹ Por. KKK 1396.

ujawnia się tajemnica zbawienia, a cały Kościół poprzez uczestnictwo w komunii wzrasta w łasce³². Dlatego też „Eucharystia oznacza i urzeczywistnia komunie życia z Bogiem i jedność Ludu Bożego, przez które Kościół jest sobą. Jest ona szczytem działania, przez które Bóg w Chrystusie uświęca świat, a równocześnie szczytem kultu, jaki ludzie w Duchu Świętym oddają Chrystusowi, a przez Niego Ojcu”³³.

Katolicko-Prawosławna Komisja Mieszana podkreśla, że Eucharystia rozpala w wierzących ogień miłości, który pogłębia jedność z Chrystusem. Staje się ona w ten sposób sakramentem w którym „wierzący jednoczą się z Chrystusem, który ofiarowuje się Ojcu wraz z nimi”³⁴. Komunie tę wyraża się poprzez wyznanie wiary w rzeczywistą obecność Chrystusa w Eucharystii, oraz wyznanie wiary w Kościół, będący mistycznym Ciałem Chrystusa. Nie można odzielić tych dwóch rzeczywistości i przyjąć jedną bez drugiej³⁵. Komunia ta jest „daleka od wykluczania różnorodności lub wielości; zakłada ją, leczycy rany podziału przewyciężając go w jedność”³⁶.

Tak, jak Chrystus jest jeden dla niezliczonej wielości, tak i w Kościele współistnieje to, co jest jedno oraz to, co wielorakie, to co powszechne i to co lokalne. Ponieważ jeden i jedyny Bóg jest wspólnotą trzech Osób, dlatego Kościół jeden i jedyny jest zjednoczeniem wielu wspólnot. W tym ujęciu Kościół powszechny utożsamiony jest z komunią Kościołów lokalnych. Jedność i wielość w tym aspekcie są do tego stopnia ze sobą związane, że jedna nie może istnieć bez drugiej. Komunia ta najpełniej uwidacznia się w sprawowaniu Eucharystii, która staje się w ten sposób znakiem jedności całego Kościoła³⁷.

2. Szczyt życia sakramentalnego

W dokumentach dialogu katolicko-prawosławnego podkreślono, że wszystkie sakramenty Kościoła czerpią swoją moc zbawczą z misterium Eucharystii. Wszystkie są „aktami Ducha”³⁸, który ogarnia całe sakramentalne życie Kościoła, całe stworzenie i odnawia je. Wszystkie sakramenty mają swe źródło w Eucharystii i w niej się zawierają. Eucharystia nie jest ani najważniejszym, ani najbar-

³² „Duch przemienia święte dary w Ciało i Krew Chrystusa (*metabole*), aby dokonał się wzrost Ciała, którym jest Kościół” Mon I, 5; por. Akr 19; DE 15.

³³ KKK 1325.

³⁴ Mon I, 6.

³⁵ Jw., III, 1.

³⁶ Jw., III, 2.

³⁷ Por. *Sakrament kapłaństwa w sakramentalnej strukturze Kościoła, ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia sukcesji apostołskiej dla uświęcenia i jedności Ludu Bożego* (Uusi Valamo 1988), „Service d’information” (1988)68, 194-199. Tekst pol. zob. w: W HRYNIEWICZ, *Kościół siostrzane. Dialog katolicko-prawosławny 1980-1991*, Warszawa 1993, 56-66 [dalej = UV], 36; KL 7; DK 5; KK 11; 26; 37.

³⁸ Mon I, 5.

dziej centralnym z sakramentów. W niej wypełnia się i przejawia życie Kościoła. Każdy sakrament dokonuje się jej mocą, która jest mocą Kościoła³⁹ Katolicko-Prawosławna Komisja Mieszana w dokumencie z Bari zwraca uwagę na fakt, że wszystkie sakramenty prowadzą do Eucharystii, która jest uwieńczeniem Paschy Chrystusa i pięćdziesiątnicy Ducha⁴⁰ Nie jest to związek ani czysto zewnętrzny, ani przypadkowy. Zakorzeniony jest on w samej głębi obydwu rzeczywistości sakramentalnych. Chrzest i bierzmowanie prowadzą do samego centrum tajemnicy Kościoła, którą jest Eucharystia. Przez te sakramenty wierzący zostaje skierowany do uczestnictwa w Eucharystii, ta zaś jest już załączkowo zawarta w tajemnicy chrztu. W tym ujęciu wyraźnie dostrzega się wewnętrzną jedność wszystkich sakramentów⁴¹ Kościół prawosławny podkreśla tę jedność w tradycyjnym zwyczaju udzielania komunii eucharystycznej noworodkom tuż po chrzcie i bierzmowaniu pod postacią wina. Sam fakt chrztu i namaszczenia krzyżmem wprowadza nowo ochrzczonego w misterium Eucharystii⁴² Ochrzczony otrzymuje zadanie, a wraz z nim uzdolnienie do czynnego uczestnictwa w zbawczym działaniu Kościoła, zwłaszcza sakramentalnym, w którym aktualizuje się i uwiadcza misterium paschalne. Dotyczy to przede wszystkim Eucharystii. Z liturgicznego punktu widzenia normalnym i najbardziej właściwym wiekiem przystępowania do pierwszej komunii jest okres po przyjęciu bierzmowania. W chrześcijaństwie zachodnim upowszechniła się praktyka pierwszej komunii przed

³⁹ Por. K. STANIECKI, *Posługiwanie Ludu Bożego. Studium z zakresu nowszej teologii prawosławnej*, Opole 1996, 87; A. NOSSOL, *Wymiar ekumeniczny tajemnicy Eucharystii*, w: red. S. RABIEJ, *Wobec tajemnicy Eucharystii*, Opole 1997, 99.

⁴⁰ „Zaznaczmy, że wszystkie sakramenty mają istotne odniesienie do Eucharystii. Jest ona *par excellence* proklamacją wiary, z której pochodzi wszelkie wyznanie i do której jest skierowane. Tylko ona sama bowiem ogłasza w całej pełni, w obecności Pana dokonanej mocą Ducha, prawdziwe sprawy Bożego dzieła. Albowiem to Pan sprawia, że w sakramentalny sposób Jego dzieło przechodzi w celebrację Kościoła. Sakramenty Kościoła przekazują łaskę, wyrażają i umacniają wiarę w Jezusa Chrystusa i są w ten sposób świadectwami wiary” *Wiara, sakramenty i jedność Kościoła* (Bari 1987), „Service d’information” (1987)64, 86-91. Tekst pol. zob. w: W. HRYNIEWICZ, *Kościół siostrzane. Dialog katolicko-prawosławny 1980-1991*, Warszawa 1993, 45-55 [dalej = Ba], 17; por. HRYNIEWICZ, *Nasza Pascha z Chrystusem*, 339; K. STANIECKI, *Posługiwanie Ludu Bożego*, 78.

⁴¹ „Inicjacja chrześcijańska stanowi jedną całość, w której bierzmowanie jest uwieńczeniem chrztu, a Eucharystia dopełnieniem obydwu” Ba 37; por. J. ZIZIOULAS, *Some Reflections on Baptism, Confirmation and Eucharist*, „Sobornost” (1969)5, 644-652.

⁴² „Te trzy sakramenty były udzielane w czasie jednej złożonej celebracji liturgicznej. Potem następował okres dalszego dojrzewania katechetycznego i duchowego poprzez pouczenia i częste uczestnictwo w Eucharystii”, Ba 45; „Na Wschodzie zachowano jedność w czasie liturgicznej celebracji trzech sakramentów, podkreślając w ten sposób jedność dzieła Ducha Świętego oraz pełnię włączenia dziecka w sakramentalne życie Kościoła”. Ba 48; por. B. BOBRINSKOY, *Le mystere pascal du bapteme*, w: *Bapteme, sacrement d’union*, Paris 1971, 143-144. Kwestia komunii niemowląt stanowiła w ciągu wieków jeden z punktów spornych między Kościołem prawosławnym, a Kościołem rzymskokatolickim. Na ten temat pisze J. SALIJ, *Grecko-łaciński spór o komunie niemowląt*, STV 16(1978)2, 111-136.

bierzmowaniem⁴³ Podstawą tej praktyki jest rozumienie chrztu jako uzdolnienia do brania pełnego udziału w paschalnym misterium Eucharystii. Należy jednak zauważyć, że inicjacja chrześcijańska ma wymiar nie tylko liturgiczno-rytualny, ale przede wszystkim osobowy. Ten ostatni wyraża się w osobowym dorastaniu i dojrzewaniu człowieka do przeżywania wiary. Kiedy w Kościele Wschodnim dziecko przyjmuje wszystkie trzy sakramenty inicjacji, jest to pełna inicjacja jedynie z liturgicznego punktu widzenia. Nie dokonuje się ona w pełni na płaszczyźnie osobowej. Pełna inicjacja wymaga osobowej dojrzałości i samodzielności. Ma ona miejsce, gdy ochrzczony i bierzmowany chrześcijanin bierze udział w Eucharystii z wiarą opartą na osobistej i dojrzałej decyzji. Choć chrzest wiąże się ściśle z bierzmowaniem jako swoim dopełnieniem, jednakże w porównaniu z nim jest bardziej doniosły i niezależny. Bez bierzmowania przyjęcie Eucharystii jest możliwe, bez chrztu natomiast jest to niemożliwe. W pełnym uczestnictwie w Eucharystii chrzest znajduje swoje uwieńczenie i dopełnienie, a wiara chrztu otrzymuje ustawicznie swój pokarm duchowy. Chrzest i bierzmowanie zmierzają ku Eucharystii. To Eucharystia zapewnia nieustanne trwanie misterium Pięćdziesiątnicy w Kościele⁴⁴

Katolicko-Prawosławna Komisja Mieszana podkreśla, iż nierozzerwalnie związane z Eucharystią jest kapłańskie posługiwanie. Dzięki kapłaństwu misterium paschalne nieustannie uobecnia się w sakramentalny sposób w społeczności Kościoła⁴⁵ W Eucharystii posługa kapłańska znajduje spełnienie oraz konkretne zadania. Do zadań tych należy sprawowanie sakramentów, głoszenie Słowa Bożego, gromadzenie w jedno rozproszone dzieci Boże (J 11,52) oraz budowanie i utrwalanie jedności i pokoju w Kościele i w świecie. Najpełniej te

⁴³ Zasadnicza trudność strony prawosławnej w ocenie praktyki zachodniej polega nie tyle na czasowym oddzieleniu poszczególnych sakramentów inicjacji, ile na odwróceniu kolejności ich udzielania. Kościół prawosławny podkreśla, że Eucharystia jest uwieńczeniem inicjacji chrześcijańskiej. Bez bierzmowania ochrzczony nie jest jeszcze w pełni chrześcijaninem. Problem ten został poruszony w dokumencie *Wiara, sakramenty i jedność Kościoła* (Bari 1987), w którym podkreślono fakt, że „w pewnych Kościołach łacińskich, ze względów pastoralnych (np. aby lepiej przygotować mających przyjmować bierzmowanie u progu wieku młodzieńczego), stopniowo rozpowszechnił się zwyczaj dopuszczenia do pierwszej Eucharystii ochrzczonych, którzy jeszcze nie otrzymali bierzmowania; tym niemniej, wytyczne dyscyplinarne, przypominające tradycyjny porządek sakramentów inicjacji chrześcijańskiej nigdy nie zostały odwołane” Ba 51; zob. Ba 52-53.

⁴⁴ Zob. HRYNIEWICZ, *Nasza Pascha z Chrystusem*, 323; TENŻE, *Dialog nie jest sprawą łatwą. Spotkanie katolicko-prawosławne na Krecie*, „Tygodnik Powszechny” 38(1984)33, 3-4.

⁴⁵ „Jak apostołowie zgromadzili pierwsze wspólnoty głosząc Chrystusa, sprawując Eucharystię, prowadząc ochrzczonych do wzrostu zjednoczenia z Chrystusem i między sobą - tak i biskup, ustanowiony przez tego samego Ducha, dalej głosi tę samą Ewangelię, przewodniczy tej samej Eucharystii, służy jedności i uświęceniu tej samej wspólnoty. Jest w ten sposób ikoną Chrystusa-Sługi pośród swoich braci” UV 33; „Ponieważ właśnie w Eucharystii Kościół ujawnia się w pełni, dlatego również w przewodniczeniu Eucharystii rola biskupa i prezbitera ukazuje się w pełnym świetle” UV 34; por. DB 15; DFK 8; 14.

zadania wypełniane są w czasie sprawowania Eucharystii. Dlatego przewodniczenie w celebracji tego sakramentu zastrzeżone pozostaje tylko kapłanowi. Eucharystia aktualizuje się i urzeczywistnia tylko tam, gdzie jedność zabezpieczona jest przez przewodniczenie ze strony urzędu Kościoła, którego widzialnym przedstawicielem jest kapłan⁴⁶. Dlatego funkcja przewodniczenia Kościołowi ma ścisły związek z funkcją przewodniczenia Eucharystii: „Do tego zmierza i w tym znajduje swoją pełnię”⁴⁷

W sposób bezpośredni ku Eucharystii zmierza także sakrament pokuty. Związany jest on z tajemnicą śmierci i zmartwychwstania Chrystusa, która jest źródłem wszelkiej łaski przebaczenia i życia Bożego. Dzięki nawróceniu i pokucie chrześcijanin odnawia paschalną łaskę chrztu, powraca do Boga i wspólnoty życia z Chrystusem, co za tym idzie może on w pełny sposób uczestniczyć w misterium Eucharystii. W chrześcijańskiej liturgii eucharystycznej występuje wiele aktów pokutnych, prośb o przebaczenie i formuł rozgrzeszenia. W dokumencie z Monachium zwrócono uwagę, że Eucharystia jest również sakramentem pojednania z Bogiem poprzez udział w paschalnej ofierze Chrystusa, złożonej „na odpuszczenie grzechów” (Mt 26,28). Wzbudzając akt żalu doskonałego oraz przeżywając z głęboką wiarą Eucharystię i przystępując do Stołu Pańskiego, można otrzymać przebaczenie grzechów powszednich⁴⁸. Pokuta jest łaską i darem, pochodzącym od Parakleta (Ga 5,22), który oczyszczając „przychodzi z pomocą naszej słabości” (Rz 8,26), przywracając wierzącego na powrót do wspólnoty eucharystycznej, którą jest Kościół.

W sakramencie małżeństwa, małżonkowie są obdarowywani łaskami Ducha Świętego, które wspomagają ich w rozwijaniu wzajemnej miłości małżeńskiej⁴⁹. Istnieje ścisły związek między sakramentem małżeństwa a Eucharystią. We wczesnym Kościele nie znano jeszcze specjalnego rytu zawierania małżeństwa. Rolę tę pełniło wspólne uczestnictwo w Eucharystii oraz przystąpienie obojga małżonków do Stołu Pańskiego, które dopełniało i przypieczętowało

⁴⁶ „Ten, który przewodniczy w ten sposób Eucharystii, jest odpowiedzialny za zachowanie wspólnoty w wierności względem nauki apostołów oraz za prowadzenie do nowego życia. Jest jej pasterzem i sługą” UV 37; por. A. SKOWRONEK, *Sakramenty wiary. Spotkanie z Chrystusem w Kościele. W profilu ekumenicznym*, t. III: *Małżeństwo i kapłaństwo jako spotkanie chrześcijańskiej egzystencji*, Włocławek 1996, 189; 194.

⁴⁷ DK 2.

⁴⁸ „Eucharystia zakłada skruchę (*metanoia*) i spowiedź (*exomologesis*), które gdzie indziej znajdują właściwy sobie wyraz sakramentalny. Jednakże Eucharystia również odpuszcza i leczy grzechy, ponieważ jest sakramentem przeobstwiającej miłości Ojca, przez Syna, w Duchu Świętym” Mon II, 2; „Zgodnie z obietnicą Chrystusa każdy wierny członek Ciała Chrystusa otrzymuje w Eucharystii odpuszczenie grzechów i życie wieczne oraz pokarm dla swojej wiary, nadziei i miłości” Akr II, 22.

⁴⁹ „Każdy sakrament Kościoła udziela łaski Ducha Świętego, będąc w nieodłączny sposób znakiem wspomagającym to, czego Bóg dokonał w przeszłości, znakiem objawiającym to, czego dokonuje On w wierzącym i w Kościele, znakiem zwiastującym i antycypującym eschatyczne spełnienie” Ba 16.

sakrament małżeństwa⁵⁰ W Kościele prawosławnym zaręczeni przystępują do komunii w czasie liturgii porannej. Po obrzędzie koronacji kapłan podaje nowożeńcom „wspólny kielich”, napełniony poświęconym winem. Odnosi się to do symboliki wesela w Kanie Galilejskiej, podczas którego dokonał się pierwszy cud Chrystusa⁵¹ Symbolizm przemiany wody w wino, jaka się dokonała podczas wesela w Kanie, jest już zapowiedzą tajemnicy powstania Kościoła oraz w sposób szczególny, symbolem sakramentu chrztu i Eucharystii. Wskazuje to na eklezjalny wymiar wspólnoty małżeńskiej, będącej „Kościołem domowym” Eucharystyczny obraz przemiany wody w wino jest zachętą do ustawicznej przemiany naturalnej namiętności w szlachetną i ofiarną miłość, której uwieńczeniem jest Eucharystia. W niej to małżonkowie mogą odnażyć wszystkie potrzebne łaski do budowania wzajemnej miłości⁵² W tym ujęciu małżeństwo chrześcijan zostaje włączone w paschalną tajemnicę zbawienia. W nim uobecnia się tajemnica jeszcze głębsza: związek między Chrystusem a Kościołem, który w sposób najpełniejszy widoczny jest w Eucharystii.

Sakrament chorych udziela łaski Ducha Świętego, co ukazane jest poprzez gest nałożenia rąk oraz namaszczenia olejem świętym i wypowiedaną przez kapłana formułę: „Przez to święte namaszczenie, niech Pan w swoim nieskończonym miłosierdziu wspomóż cię łaską Ducha Świętego. Amen. Pan, który odpuszcza ci grzechy, niech cię wybawi i łaskawie podźwignie. Amen”⁵³ W całości obrzędu namaszczenia chorych motyw paschalny zajmuje miejsce centralne. W tym wydarzeniu sakramentalnym współdziała cały Kościół. Celem namaszczenia chorych jest zjednoczenie z umęczonym i wywyższonym Chrystusem. Przeżycie tego wydarzenia paschalnego przynosi pożytek nie tylko choremu, ale również całemu Kościołowi, żyjącemu tajemnicą paschalną. Dlatego celebrowanie tego sakramentu może także mieć miejsce podczas liturgii eucharystycznej. Wiara chorego i wiara wspólnoty kościelnej zgromadzonej na Eucharystii, przynosi duchową pomoc do przetrwania choroby⁵⁴ W Kościele prawosławnym namaszczenie chorych ma podwójny wymiar, będąc obrzędem wyzwalającym z grzechów oraz zbawczym środkiem uzdrowienia na ciele i duszy. Składa się on z trzech części: rytu pokrzepienia, poświęcenia oleju oraz siedmiu namaszczeń zbliżonych swoją strukturą do liturgii eucharystycznej. Tu także ukazuje się związek tego sakramentu z misterium Eucharystii.

⁵⁰ Zob. J. MEYENDORFF, *Teologia bizantyjska. Historia i doktryna*, Warszawa 1984, 266.

⁵¹ Por. W. HRYNIEWICZ, *Nasza Pascha z Chrystusem*, 352.

⁵² J. SALIJ, *Małżeństwo chrześcijan jako udział w paschalnym misterium*, w: TENŻE, *Królestwo Boże w was jest. Wybór artykułów*, Poznań 1980, 100.

⁵³ *Sakramenty chorych. Obrzędy i duszpasterstwo*, Katowice 1980, 72.

⁵⁴ „Każdy sakrament zakłada i wyraża wiarę Kościoła, który go celebrowa. Istotnie w sakramencie Kościół czyni coś więcej niż tylko wyznaje i wyraża swoją wiarę: uobecnia on misterium, które celebrowa. Duch Święty objawia Kościół jako Ciało Chrystusa, które On ustanawia i sprawia, że wzrasta. W ten sposób Kościół przez sakramenty zasila i rozwija wspólnotę wiary swoich członków” Ba 6.

W tradycji wschodniej nie ma ścisłego rozgraniczenia między sakramentami, a sakramentaliami. Na przykład obrzęd wielkiego poświęcenia wody cieszy się w Kościele prawosławnym wielką czcią. Struktura obrzędu jest analogiczna do anafory eucharystycznej. W niektórych krajach zachował się zwyczaj zastępowania w uroczystość Epifanii komunii eucharystycznej – komunią poświęconej wody. Wynika to z wiary, że natura tej wody uległa przemianie podobnej do tej, która ma miejsce w odniesieniu do krzyżma i darów eucharystycznych. W podobny sposób rozumiane jest poświęcenie krzyżma w Wielki Czwartek. Obrzęd ten zawiera modlitwę analogiczną do epiklezy eucharystycznej. Uświęcenie przez Ducha Świętego sprawia, że krzyżmo przestaje być zwyczajnym zmieszaniem czystego oleju z oliwek z wonnościami, a staje się przekąznikiem Jego boskich energii⁵⁵. Również poświęcenie świątyni (zwłaszcza ołtarza) oraz ikony nosi w tradycji wschodniej charakter epikletyczny i zaliczane jest do czynności o charakterze sakramentalnym⁵⁶

W dokumencie z Monachium podkreślono, że całe sakramentalne życie Kościoła w swojej różnorodności sytuacji i duchowych potrzeb wierzących zmierza w sposób bezpośredni lub pośredni ku Eucharystii jako centrum życia sakramentalnego Kościoła. Przez Eucharystię, całe wydarzenie paschalne, dopełnione zesłaniem Ducha Świętego rozszerza się w Kościół. Dlatego Eucharystia staje się „kryterium funkcjonowania całego życia kościelnego”⁵⁷. Elementy instytucjonalne powinny być w Kościele jedynie „widzialnym odbiciem rzeczywistości misteryjnej”⁵⁸. W tym ujęciu Eucharystię można nazwać najpełniejszym sakramentem Paschy Chrystusa, szczytowym wyrazem tajemnicy Kościoła przemienionego i ożywianego mocą Ducha Świętego⁵⁹. Jest ona w ścisłym tego słowa znaczeniu sakramentem Kościoła i spełnia nadrzędną rolę wobec innych sakramentów, ponieważ są one środkami przekazu poszczególnych darów nadprzyrodzonych, podczas gdy w Eucharystii przekazywana jest cała ich pełnia. Staje się ona ogniskiem dla każdego poszczególnego sakramentu oraz jest ostatecznym sakramentem. Czyni ona doskonałymi inne sakramenty, ponieważ bez niej tracą one sens⁶⁰

⁵⁵ Zob. W. HRYNIEWICZ, *Nasza Pascha z Chrystusem*, 358.

⁵⁶ Zob. jw., 359.

⁵⁷ Mon II, 1.

⁵⁸ Jw.

⁵⁹ Por. W. HRYNIEWICZ, *Kościół siostrzane*, 178; TENŻE, *Misterium Eucharystii w świetle teologii prawosławnej*, AK 75(1983)448, 375-377; S. HRYCUNIAK, *Znaczenie Eucharystii w Kościele prawosławnym*, WPKP 1-2(1981), 65-66; J. S. GAJEK, *Eucharystia sakramentem Ducha*, Warszawa 1984, 12-16.

⁶⁰ Por. J. MEYENDORFF, *Teologia bizantyjska*, 266; R. KOZŁOWSKI, *Rosyjska eklezjologia prawosławna w XIX-XX wieku. Studium historyczno-dogmatyczne*, Warszawa 1988, 183; W. HRYNIEWICZ, *Sakrament Paschy i Pięćdziesiątnicy. Tajemnica Eucharystii w świetle dialogu katolicko-prawosławnego*, w: red. L. GÓRKA, W. HRYNIEWICZ, *Eucharystia i posłannictwo*, Warszawa 1987, 32, 34, 65.

3. Antycypacja eschatycznej komunii

Eucharystia jest czynnością świętą, „a żadna inna czynność Kościoła nie dorównuje jej skuteczności z tego samego tytułu i w tym samym stopniu”⁶¹. Dlatego przysługuje jej jedyna w swoim rodzaju historyczna i dziejowa dynamika, która obejmuje wszystkie płaszczyzny ludzkiego życia. W niej decydujący wpływ na terażniejszość wywierają przeszłość i przyszłość. Dzięki Eucharystii Kościół trwa w czasie, a sprawując ją „ureczywistnia «to, czym jest» Ciało Chrystusa (1 Kor 10,17) (...). Przez Eucharystię zaś wydarzenie paschalne przechodzi w Kościół. Kościół staje się tym, do czego jest wezwany przez chrzest i bierzmowanie. Przez uczestnictwo w Ciele i Krwi Chrystusa wierni wzrastają w tym tajemniczym przeobstwieńczeniu, w którym dopełnia się ich przebywanie w Synu i Ojcu, przez Ducha”⁶². W Eucharystii najbardziej ujawnia się jego wewnętrzna istota. Wynosi się on na szczyty swego posłannictwa, sam siebie ureczywistnia i działa mocą swej Głowy, Jezusa Chrystusa⁶³. Obecność Chrystusa w Jego Kościele „ma także charakter eschatologiczny, ponieważ Duch jest zadatkiem całkowitego ureczywistnienia zamiaru Boga wobec świata”⁶⁴. Najpełniej ta obecność ukazana jest w Eucharystii, a jej związek z Kościołem jest tak podstawowy, że decyduje on o samym istnieniu Kościoła. Dlatego można powiedzieć, że Kościół w pewnym sensie może istnieć tylko tam, gdzie sprawowana jest Eucharystia. Całe jego istnienie uzależnione jest od spełnienia nakazu Chrystusa: „To czyńcie na moją pamiątkę” (Łk 22,19). W Eucharystii aktualizuje się Pascha Chrystusa, która w kategoriach czasu jest zdarzeniem przeszłości, ale na mocy swego eschatologicznego znaczenia jest zdarzeniem wiecznie działającym. Przyjście Chrystusa jest pojedynczym zdarzeniem w przeszłości, ale w Jego przyjściu, życiu, śmierci i zmartwychwstaniu, przyszło na świat Jego królestwo, nowe życie w Duchu, darowane wszystkim tym, którzy są zdolni uwierzyć, że Chrystus zmieni ich dotychczasową egzystencję w życie w Nim. Ta nowa rzeczywistość staje się realna we wspólnocie Kościoła, w *Ekklesia*, kiedy wierni zbierają się razem by uczestniczyć w misterium Eucharystii. Tym sposobem Eucharystia staje się zadatkiem Królestwa jako paruzji, uczestnictwem Kościoła w niebiańskiej chwale⁶⁵. Zadatek tej nadziei i pożywienie na drogę pozostawił wierzącym Chrystus w Eucharystii, która jest wieczerzą braterskiego zespolenia i przedsmaku uczyty niebiańskiej. W niej wychodzi na spotkanie Pan, który wkracza w terażniejszość życia ludzkiego, używając wierzącym zadatku swej nadchodzącej chwały. Eucharystia w tym ujęciu buduje autentyczną wspólnotę eklezjalną i przetwarza ją w zgromadzenie

⁶¹ KL 7.

⁶² Mon I, 4b.

⁶³ Por. A. SKOWRONEK, *Sakramenty wiary. Spotkanie z Chrystusem w Kościele. W profilu ekumenicznym*, t. VI: *Eucharystia sakrament wielkanocny*, Włocławek 1998, 110-111.

⁶⁴ UV 3; zob. UV 10.

⁶⁵ Por. Z. GLAESER, *W jednym Duchu jeden Kościół. Pneumatologiczna eklezjologia Nikosa A. Nissiotisa*, Opole 1996, 149.

wiernych, które nie tylko wspomina zbawcze dzieła Boga dokonane w przeszłości, lecz jest uobecnieniem zbawczej tajemnicy, znakiem i gwarancją, że Bóg działa ustawicznie, „jest przybytkiem Boga z ludźmi (por. Ap 21,4)”⁶⁶ Jest przede wszystkim znakiem, który zapowiada i uprzedza ostateczne spełnienie Bożego dzieła stworzenia i odkupienia w eschatycznej wspólnotcie zbawionych. Każdorazowe sprawowanie Eucharystii przypomina o tym, że Bóg jest większy niż Kościół. To, co uobecnia się sakramentalnie pod zasłoną znaków, jest jedynie antycypacją eschatycznego spełnienia⁶⁷

Eucharystia jest sakramentem Kościoła pielgrzymującego, który ma być „zaczątkiem odnowionej wspólnoty ludzkiej”⁶⁸ Ta odnowiona przez Chrystusa wspólnota ludzka ma ukazywać Jego zbawcze dzieło, które „od Pięćdziesiątnicy rozprzestrzenia się w czasach ostatnich”⁶⁹ Czas ten jest zarazem czasem Kościoła, który na potwierdzenie swojej misji został wyposażony przez Boga w znaki potwierdzające jego prawdziwość: jedność, świętość, katolickość i apostołskość. Cechy te nie mogą charakteryzować żadnego ludzkiego zgromadzenia, są one znakami eschatologicznymi, danymi Kościołowi przez Ducha, a ujawniającymi się podczas sprawowania Eucharystii⁷⁰ Dlatego ten, kto uczestniczy w Eucharystii otrzymuje gwarancję niewysłowionej wspólnoty z Chrystusem w życiu przyszłym. W ten sposób wierzący, chociaż wciąż żyje na ziemi, jednocześnie uczestniczy w nowym życiu i należy do wieku przyszłego. Królestwo niebieskie jest wspólnotą Boga z człowiekiem w Duchu Świętym. W takim rozumieniu jest ono już obecne w tym życiu, w sakramencie Eucharystii⁷¹ Ona daje przedsmak „uczestnictwa w liturgii niebiańskiej, odprawianej w mieście świętym Jerozalem, do którego pielgrzymujemy, gdzie Chrystus siedzi po prawicy Bożej jako sługa świątyni i prawdziwego przybytku. W liturgii ziemskiej ze wszystkimi zastępami duchów niebieskich wyśpiewujemy Panu hymny chwały, w niej wspominamy ze czcią Świętych i spodziewamy się otrzymać jakąś część i wspólnotę z nimi. W niej oczekujemy Zbawiciela, Pana naszego Jezusa Chrystusa, aż się ukáže jako Ten, który jest życiem naszym, a my z Nim razem pojawimy się w chwale”⁷²

Eucharystia, podobnie jak uczta sprawowana przy wyjściu z Egiptu, odnosi się do tego, co nadejdzie. Jest pomocą na drogę, ofiarującą „pokarm, który trwa na wieki” (J 6,27). Ten, kto przyjmuje ten pokarm „ma życie wieczne” (J 6,54). Eucharystia już tu i teraz czyni przyjmujących ją, nieśmiertelnymi i niezniszczalnymi w eschatologicznej wspólnotcie świętych, gdzie będzie panował pokój

⁶⁶ Mon I, 5.

⁶⁷ Zob. UV 14; por. W. HRYNIEWICZ, *Sakrament Paschy i Pięćdziesiątnicy*, 32-33.

⁶⁸ Mon II, 3.

⁶⁹ Jw., II, 1.

⁷⁰ Por. Z. GLAESER, *Prawosławie a ekumenizm*, w: red. W. HRYNIEWICZ, J.S. GAJEK, S.J. KOZA, *dz. cyt.*, 313.

⁷¹ Por. Mon I, 5d.

⁷² KL 8; por. Mon II, 1.

oraz pełna i doskonała jedność⁷³ Celebracja Eucharystii jest znakiem eschatycznej nadziei, oznacza i ukazuje to, czym ma się stać świat -darem ofiarnym i hymnem pochwalnym względem Stwórcy, uniwersalną wspólnotą w Ciele Chrystusa, królestwem sprawiedliwości, miłości i pokoju w Duchu Świętym⁷⁴ Eucharystia jest eschatycznym oczekiwaniem całego Kościoła na tryumfalny powrót Chrystusa, który zmiążdży wszystkie potęgi świata, (por. Mt 24,23-31; 2 Tes 2,1-12). Dlatego Kościół „celebruje Eucharystię na ziemi, aż do czasu, gdy Jego Pan przyjdzie przekazać Królestwo Bogu Ojcu, aby Bóg był wszystkim we wszystkich. Antycypuje on w ten sposób sąd świata oraz jego ostateczną przemianę”⁷⁵

Eucharystia jako nowa Pascha posiada zatem zawsze swe odniesienie do przemijania ludzkiego istnienia wpisanego w historię. Jest Ucztą pielgrzymującego ludu w jego drodze do ojczyzny wiecznej, zwiastującego powtórne przyście Pana. Wspólnota Eucharystyczna jest „nowością, która przychodzi w czasach ostatnich”⁷⁶ Dlatego też jest „przynależnością do wspólnoty eschatycznej”⁷⁷, sakramentem wskazującym na to, co ma dopiero nastąpić – ostateczną pełnią wspólnoty z Bogiem – sprawowaną w terażniejszości⁷⁸

•

Podsumowując powyższe rozważania należy podkreślić, że zauważa się zadziwiającą zgodność między stroną katolicką a stroną prawosławną co do pojmowania Eucharystii jako źródła i szczytu eklezjalnej komunii. Udział w jednym chlebie i we wspólnym kielichu, w określonym miejscu, manifestuje i urzeczywistnia jedność uczestników z Chrystusem i ze wszystkimi wierzącymi we wszystkich miejscach i czasach. To właśnie w Eucharystii najpełniej przejawia się wspólnota Ludu Bożego. Misterium Eucharystii jest samym rdzeniem chrześcijańskiego doświadczenia Boga. Jest ona sakramentem Chrystusa i Ducha Świętego, misterium ich obecności i działania wśród ludzi. Eucharystia wprowadza wierzących w przestrzeń działania Ducha Świętego. Wszystkie działania ekumeniczne we współczesnym świecie muszą zachować charakter wielkiej epiklezy – przyzywania Ducha Świętego, by odnowił oblicze ziemi. Epikleza eucharystyczna staje się w ten sposób epiklezą ekumeniczną. Eucharystia jest sakramentem zmartwychwstałego Pana, przenikniętym mocą Jego Ducha. Wprowadza on w misterium wiary, które ma moc przenikania i przemieniania życia

⁷³ „Każde zgromadzenie Eucharystyczne jest prawdziwie świętym Kościołem Bożym, Ciałem Chrystusa zjednoczonym z pierwszą wspólnotą uczniów oraz ze wszystkimi wspólnotami, które na świecie celebrują i celebrowały Pamiątkę Pana. Pozostaje także w łączności ze zgromadzeniem świętych w niebie, które przywołuje na pamięć każda celebracja” Mon III, 1.

⁷⁴ Por. BEM II, 4.

⁷⁵ Mon I, 4c.

⁷⁶ Jw., II, 2.

⁷⁷ Ba 37.

⁷⁸ „Dlatego Kościół, w którym działa łaska Boża, sam jest sakramentem *par excellence*, zapoczątkowanym manifestacją rzeczywistości ostatecznych, przecuciem Królestwa Bożego – chwały Boga i Ojca, eschatonu w historii” UV 22.

chrześcijan i całego Kościoła. Gromadzi ona wierzących w jedności Ciała Chrystusa, a poprzez udział w tym samym chlebie i w tym samym kielichu, doprowadza do jedności wierzących. Jest ona szczególną celebracją, wychowuje chrześcijan do tego, by byli gotowi poświęcić samego siebie, ofiarować swoje życie Bogu i ludziom, mając przed oczami przykład samego Chrystusa. Jest lekarstwem, które „leczy grzechy” i „rany podziękowania”⁷⁹ Uczy odpowiedzialności za drugiego człowieka, za świat i jego losy. Jest też rzeczywistością, w której kontekście ludzie nawzajem siebie akceptują i przebaczą sobie wzajemnie urazy i krzywdy. Ostatecznie prowadzi ku eschatycznemu spełnieniu wszelkiego stworzenia w Jezusie Chrystusie.

**Eucharistie als Quelle und Höhepunkt der ekklesialen Kommunion.
Eine Reflexion hinsichtlich der katholisch-orthodoxen
theologischen Vereinbarungen**

Zusammenfassung

Johannes Paul II. erinnert in der Enzyklika *Ecclesia de Eucharystia* an die wichtige Wahrheit, dass die Eucharistie die „Quelle und gleichzeitig der Höhepunkt des ganzen christlichen Lebens” (Nr 1) sei. Auch in den Dokumenten des katholisch-orthodoxen Dialogs unterstreichen die Theologen übereinstimmend, dass die Eucharistie ein Fundament der ekklesialen Kommunion ist. Die Teilnahme am Brot und am gemeinsamen Kelch, an einem bestimmten Ort manifestiert und verwirklicht die Einheit der Teilnehmer mit Christus und mit allen Gläubigen an allen Orten und zu allen Zeiten. In der Eucharistie offenbart sich am vollkommensten die Gemeinschaft des Volkes Gottes. Das Mysterium der Eucharistie ist der Kern der christlichen Erfahrung Gottes. Alle ökumenischen Aktivitäten in der modernen Welt müssen den Charakter der großen Epiklese bewahren – der Anrufung des Heiligen Geistes, damit er das Antlitz der Erde erneuert. Die eucharistische Epiklese wird zu einer ökumenischen Epiklese. Die Eucharistie ist ein Sakrament des auferstandenen Herrn, mit Kraft Seines Geistes durchdrungen. Er führt in das Mysterium des Glaubens ein, das die Kraft hat, das Leben eines Christen und der ganzen Kirche zu durchdringen und zu verwandeln. Er versammelt die Gläubigen in der Einheit des Leibes Christus, und durch die Teilnahme an dem gleichen Brot und dem gleichen Kelch, führt zur Einheit aller Gläubigen. Er ist ein Heilmittel, das „die Wunden der Teilung” und „die Sünden heilt” Schließlich führt er zur eschatischen Erfüllung aller Geschöpfe in Jesus Christus.

⁷⁹ Zob. Mon II, 2; III, 2.